

نگاهی به چهارمین همایش
کنکاش‌های مفهومی و نظری
دربارهٔ جامعهٔ ایران

کارنامهٔ نظری توسعهٔ علوم اجتماعی ایران

کاوه تیموری
کارشناس ارشد جامعه‌شناسی

اشاره

۲۸ خرداد ۱۳۹۸ زنگ آغاز چهارمین همایش کنکاش‌های مفهومی و نظری نواخته شد. سه همایش قبلی به ترتیب در سال‌های ۱۳۸۸، ۱۳۹۲ و ۱۳۹۵ برگزار شده بودند. برای اطلاع دبیران ارجمند علوم اجتماعی یادآور می‌شود که هر کدام از همایش‌های مذکور موضوعی را در کانون توجه خود قرار داده و آن را به‌عنوان محور اصلی همایش مطرح کرده بودند. همایش اول با موضوع «نظریهٔ اجتماعی و ارتباط آن با سایر حوزه‌ها»، همایش دوم با موضوع «عدالت و آزادی» و همایش سوم با موضوع محوری «توسعه و مدرنیته» برگزار شده بود. همهٔ این محورها با توجه به اوضاع و احوال اجتماعی از اهمیت خاصی برخوردار بودند.

اعتبار هر رشتهٔ علمی به پویایی و جنبش ذاتی و تطبیق آن با نیازهای اجتماعی است. جامعه‌شناسی نیز از زمانی که دارای انجمن منسجم و فعال شد، هر ساله ثمره‌های تلاش‌های نخستین خود را در قالب گردهمایی و همایش‌های بزرگ می‌بیند. بر پایی «چهارمین همایش کنکاش‌های مفهومی و نظری دربارهٔ جامعهٔ ایران» بهانه‌ای شد که باب اطلاع‌رسانی و تحقیق مقدماتی را با دبیران علوم اجتماعی باز کنیم. بی‌تردید یکی از ضرورت‌های روز آمدن برای همکاران گرامی اطلاع از چند و چون همایش‌های مهم در عرصهٔ علوم اجتماعی و بهره‌گیری از دستاوردهای علمی و پژوهشی آن در کلاس درس است.

به تأسی از همایش‌های قبلی، موضوع اصلی همایش چهارم به «توسعه جامعه ایران و مسئله همبستگی و تضاد اجتماعی» اختصاص یافته بود و محورها حول این موضوع اصلی استوار شده بودند.

نکته قابل تأملی که دبیر علمی همایش (دکتر زاهدی‌مازندرانی) مطرح کرد این بود که جامعه جامعه‌شناسی کشور، مانند یک نوسان‌سنج اجتماعی و یک حسگر قوی، به موضوع توسعه در فراخوان توجهی نشان نداد و عمده مقالات حول محور همبستگی اجتماعی و تضاد اجتماعی ارائه شده بودند. این نکته نشان می‌دهد که جامعه‌شناسان در مقاطع خاص و شرایط استثنایی رسالت اجتماعی خود را در ارتباط با جامعه به فراموشی نمی‌سپارند. از ویژگی‌های مهم دیگر همایش مشارکت قابل توجه گروه‌های علوم اجتماعی دانشگاه‌های کشور و همچنین خانواده جامعه‌شناسی در ارائه مقالات علمی به همایش بود. کتاب خلاصه مقالات همایش به زیور ۱۴۰ چکیده مقاله آراسته شد که در نوع خود بی‌نظیر است. انجمن وعده کرده است که کتاب کامل مقالات نیز به چاپ خواهد رسید.

افزون بر این، ۹۰ سخنران در ۱۸ سرفصل و در چهار سالن و طی برنامه‌ای فشرده، دستاوردهای پژوهشی خود را با جامعه علمی کشور به اشتراک گذاشتند. تنوع موضوعی و تعدد محققان از چهار گوشه کشور نیز نشان

از دایره گسترده همایش داشت.

به همین سان، مقالات تعدادی از مدرسان علوم اجتماعی کشور و دبیران سختکوش علوم اجتماعی بعد از راهیابی به دبیرخانه و طی مراحل داوری پذیرفته شده بودند. این اتفاق بسیار خرسند کننده است، زیرا نشان می‌دهد که همکاران علوم اجتماعی اجازه نداده‌اند سایه سنگین تدریس بر تجربه‌های علمی و پژوهشی آن‌ها تأثیر منفی بگذارد و این امر از هر نظر مغتنم و امیدوار کننده است.

همایش کنکاش‌های مفهومی و نظری درباره جامعه ایران در حقیقت توان و وزن جامعه‌شناسان را در ارزیابی وضعیت جامعه ایران نیز برملا می‌کند. اگر منصفانه بنگریم، درمی‌یابیم که مقالات این همایش بهترین سند و یا کارنامه تحصیلی اجتماعی کشور نیز به شمار می‌آید و به همین دلیل نباید از دستاوردهای پژوهشی این همایش به راحتی گذشت. به‌طور ویژه، وقتی موضوع همبستگی اجتماعی و موضوع تضاد، دو محور اصلی و بنیانی همایش را تشکیل می‌دهد، الزاما باید به فکر دوراندیشی و یا پیش‌اندیشی درباره این دو مؤلفه مهم اجتماعی باشیم؛ امری که به‌طور طبیعی و ذاتی بسیاری از نهادها و سازمان‌ها و سیاست‌گذاری‌ها را درگیر خود می‌کند.

دبیران محترم علوم اجتماعی می‌توانند به فراخور سرفصل‌های کتاب درسی و یا موضوع‌های مورد علاقه خود و دانش‌آموزان، از گنجینه مقالات همایش بهره بگیرند. شاید ذکر این نکته

مدنظر قرار دهیم. در پایان این گزارش کوتاه، پیشنهاد مهم خود را با خانواده دبیران علوم اجتماعی در میان می‌نهم.

همایش جامعه‌شناسی و دبیران علوم اجتماعی

به تاسی از حرکت سازنده انجمن جامعه‌شناسی و دامن‌زدن به فضای علمی کشور، پیشنهاد مشخص این است که ظرفیت فراوانی در موضوع علوم اجتماعی و موضوع آموزش و تعلیم و تربیت وجود دارد. دبیران علوم اجتماعی خود در کارگاه اجتماعی مدرسه و در جامعه به‌طور مستقیم با رویدادها، پدیده‌ها و امور انجمن اجتماعی درگیر هستند. شایسته است با همت مستدام گروه مطالعات اجتماعی حرکت‌های اولیه استانی، منطقه‌ای و ملی در برگزاری همایش‌های موضوعی و یا عام تحقق یابد. کمترین فایده این همایش‌ها انباشت علمی و آمادگی لازم برای حضور در رخدادها، مهم اجتماعی، مانند همایش کنکاش‌های مفهومی است. افزون بر این، پیوستگی هر چه بیشتر گروه‌های علوم اجتماعی از برکات دیگر آن خواهد بود. به توانایی و توانمندی دبیران علوم اجتماعی باور داریم و مطمئنیم با درایت و ذکاوت یکایک دبیران این مهم عملی خواهد بود. در پایان لازم است از دست‌اندرکاران انجمن جامعه‌شناسی ایران برای سامان‌دهی این حرکت علمی تقدیر شود. زیرا به دست دادن منابع غنی در حوزه جامعه‌شناسی یکی از راه‌های غنی کردن و غنا بخشیدن به اطلاعات کنشگران این حوزه به‌شمار می‌آید.

درس‌آموز باشد که وقتی یکی از محققان پاریس‌نشین ایرانی اظهار می‌کرد که در فرانسه در حال حاضر ۲۷ نوع خانواده احصا شده و مورد مطالعه قرار می‌گیرد. پیام این آمار می‌تواند این فراز مهم باشد که در دوران گذار نهاد مهم خانواده، آن هم در کشورمان، می‌باید تمهیدات لازم را برای استحکام بنای خانواده طراحی کنیم تا از آشوب اجتماعی پیش‌بینی نشده و البته اجتناب‌ناپذیر در امان باشیم.

خوش‌بختانه به مدد فضای مجازی سخنرانی‌ها، چکیده‌های مقالات و بازتاب‌ها و دیدگاه‌های رسانه‌ای از طریق سایت و کانال تلگرامی انجمن جامعه‌شناسی ایران بارگزاری شده‌اند و دبیران محترم علوم اجتماعی می‌توانند به آن‌ها مراجعه کنند و بهره لازم را بگیرند. اما در اینجا ذکر نکته‌ای آسیب‌شناسانه خالی از لطف نیست. روز ۱ دی در دهه ۱۳۶۰، دانشجویان علوم اجتماعی نه شماره از فصلنامه علوم اجتماعی منتشره در دهه ۱۳۵۰ را به چندین برابر قیمت و مانند «کاغذ زر» خریداری می‌کردند. در آن فصلنامه‌ها مقالات مهمی درج شده بودند. دانشجویان با بازخوانی و بسیارخوانی آن نوشته‌ها، به تجهیز فکری و آشنایی هر چه بیشتر با جامعه‌شناسی نائل می‌شدند. امروز خوش‌بختانه منابع بسیار زیادی به شکل سهل‌الوصول در اختیار علاقه‌مندان قرار دارد. اما در عین حال شاهد هستیم که منابع به شکل عمیق واکاوی و نقادی نمی‌شوند. شایسته است این نکته را قبل از آنکه دچار سطحی‌نگری بی‌حاصل شویم،